

Bronius Kviklys gyveno ir dirbo iki paskutinės jam Dievo suteiktos minutės

Danguolė Kviklytė

Bronius Kviklys, mano tėvas, gyveno ir dirbo iki paskutinės jam Dievo suteiktos minutės. Nesijausdamas gerai kelias dienas prieš mirtį pagaliau, šeimos raginamas, sutiko nuvažiuoti pas gydytoją. Jam tai buvo didelis žygis, nes pas gydytojus jis per daug nesilankydavo. Paskutinį kartą ligoninėje buvo gulėjęs pokario Vokietijoje ir JAV emigracijos nurodytame sveikatos patikrinime buvo pažymėta, kad plaučiuose buvo rasta neaiškių dėmių. Nemėgdamas tuščiai gaišti laiko ir numatydamas, kad gali tekti laukti, jis pasiėmė su savim portfelį ir įsidėjo ką tik paštu atėjusį savo mėgstamą vokišką pasaulio įvykių apžvalgos žurnalą „Der Spiegel“. To žurnalo nei skaityti, nei vartyti jam jau nebeteko, nes bevažiuojant jį užtiko širdies priepuolis, ir jis buvo nuvežtas į pakeliui esančią Šv. Kryžiaus ligoninę, kur už poros valandų, 1990 m. rugpiūčio 28 d., mirė, sulaukęs 76 metų. Jo mirtis mums visiems buvo netikėta, nelaukta ir skaudi. Namuose didelis, popieriais apkrautas jo rašomasis stalas liudijo, kad jis mirti tikrai nesiruošė. Rašomojoje mašinėlėje buvo paliktas nebaigtas „Draugo“ dienraščiui skirtas savaitinis vedamasis, o šalia – įvairūs pradėti projektai, laikraščių iškarpos ir neatsakyti laišakai.

Po mirties apie Bronių Kviklį spaudoje buvo paskelbta daug išsamių atsiminimų ir biografinių straipsnių. Savo vestoje *curriculum vitae* jis yra sužymėjęs visus savo parašytus veikalus, tarp jų – stambiausius ir daugiausia darbo ir laiko pareikalavusius – keturių tomų „Mūsų Lietuva“ ir septynių tomų „Lietuvos bažnyčios“. Manęs daug kas yra klausęs – kaip jis pajėgė visa tai padaryti? Norint geriau atsakyti į šį klausimą ir įvertinti jo darbą, svarbu suprasti ne tik jo charakterį ir vertybes, bet ir jo kasdienį gyvenimą – tas sąlygas ir kuklią aplinką, kurioje jis dirbo ir kūrė.

Tėvas gimė 1913 m. lapkričio 13 d. Zastrono vienkiemyje, Daugailių valsčiuje, Utenos apskrityje, ūkininkų Antano ir Onos Kviklių šeimoje. Buvo jauniausias šeimoje, turėjo du vyresnius brolius – Nikodemą ir Juozą bei seseris – Stefą ir Eleną. Šeima ir jo plati, šakota Kviklių giminė jam buvo labai svarbi ir, kiek salygos leisdavo, iki gyvenimo galo jis nuolat su visais susirašinėdavo ir materialiai remdavo. Ypatingos įtakos jo jaunystėje turėjo broliai. Nikodemas tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Vėliau, Raseiniuose gyvendamas, buvo apskri-

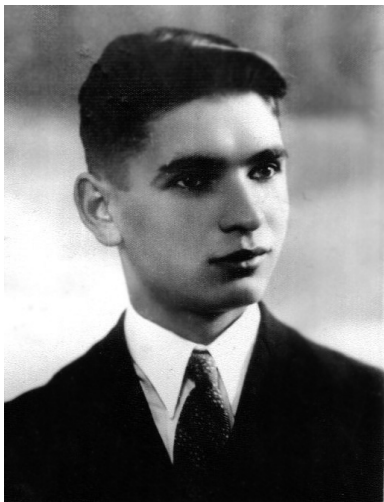

▲ Utenos „Saulės“ gimnazijos IIa (berniukų) klasė 1926 m. Bronius Kviklys sėdi antras iš dešinės su knyga šalia mokytojos Rusceckaitės

ties raštinės vedėjas ir Raseinių verslo sąjungos pirmininkas.

Juozui buvo pavestas tėvų ūkis. Iš brolių dažnai susilaukdavo materialios pagalbos. Didelės reikšmės jam taip pat turėjo jo vyresni pusbroliai – Mečys Kviklys, pedagogas, vėliau Lietuvos Respublikos Seimo narys, ir Vladas Kviklys, gydytojas, vėliau Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Higienos katedros vedėjas. Duodami jam pavyzdį jie vis skatino jį mokytis, įsijungti į skautus, dalyvauti visuomeniniame darbe ir tokiu būdu prisidėti prie Lietuvos atkūrimo.

Sugebėjimą rašyti ir organizuoti talkininkus į bendrą darbą jis parodė anksti – lankydamas Daugailių pradžios mokyklą ir vėliau – Antalieptės progimnaziją bei Utenos gimnaziją. Viename įrašytame jo pasikalbėjime jis yra pasakojęs, kaip jis su klasiokais susigaudė, kas kokius talentus turi ir kaip geriausia juos pritaikyti mokytojo užduoties darbams. Jo suolo draugui, vėliau žyriam dailininkui Leonui Katinui, buvo patikėta paišyba, kitam – aritmetikos uždaviniai, o tėvui – visų rašiniai. Tėvo nenuvylė mokytojo jam parašytas „kuolas“ už piešinį ir pastaba, kad tai ne jo darbas. Grįžęs pas Katiną paprašė jo, kad kitą sykį jam užduotus paveikslus paišytų prasčiau.

▲ Bronius Kviklys Kaune prieš karą

Didelės įtakos visam gyvenimui jam padarė skautai – 1926 m. jis įstojo į Antalieptėje veikiančią skautų draugovę. Giliai jo širdyje liko skautų šūkis: „Tarnauti Dievui, Tėvynei ir Artimui“. Būdamas pragmatiškas, nelinkęs gilintis į „gyvenimo filosofijas“ ar ideologijas, šį trumpą, bet talpų posakį priėmė kaip savo kasdienio gyvenimo gairę. Antalieptėje taip pat rimčiau pradėjo duomėtis Lietuvos istorija ir kraštotyra. Kartu su kitais skautais leido laikraštėlį, įsteigė skaityklą ir muziejų, kuriame buvo sunešti visokie apylinkėje rasti „eksponatai“ – seni pinigai, iškasti akmenys, kaulai.

Baigęs gimnaziją 1932 m. buvo priimtas į Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto ekonomikos skyrių. Paskaitas baigė klausyti 1937 m., o po to toliau studijavo teisę VDU ir Vilniaus universitetuose. 1943 metais jis gavo ekonomisto diplomą. Per visus šiuos metus, kad galėtų užsimokėti už gyvenimą ir mokslą, dirbo. Iš pradžių uždarbiavo rašydamas straipsnius įvairioje spaudoje, kol pagaliau gavo visą etatą Lietuvos policijos žurnalo administratorium ir techniniu redaktorium. Čia jis susipažino su leidyba, spaudos technika, išmoko spaustuvės darbų ir šiuos įgūdžius vėliau Amerikoje panaudojo leisdamas savo knygas ir dirbdamas „Draugo“ dienraštyje.

Jau turėdamas nuolatinį darbą 1939 metais vedė Bronę Saladžiūtę, Vytauto Didžiojo universitete baigusią lituanistiką, Kauno Trečiosios gimnazijos mokytoją. Kaune jiems gimė dukros – Rūta ir Ramunė, o po daugelio metų Chicagoje aš – Danguolė.

Karas, sovietų ir vokiečių okupacijų žiaurumai, artimųjų žūtis pakeitė jo ir visų jo bendraamžių gyvenimą. Sovietams okupavus Lietuvą nutrūko jo darbas Policijos departamente. Jis slapta bendradarbiavo pagrindžio spaudoje. Karo metu dirbo sekretorium Kaune veikiančioje Raudonojo Kryžiaus ligoninėje. Darbas ir ten nutrūko, kai 1944 metų rudenį sovietai vėl okupavo Lietuvą. Tuomet šeima su keliais lagaminais lietuviškų knygų pasitraukė į Vakarus ir atsidūrė Vokietijoje. Iš Kviklių ir Saladžių šeimų jie pabėgo vieninteliai. Lietuvoje liko jų tėvai, broliai, seserys, kiti artimieji, kurių daugiau niekada nepamatė, tik susirašinėjo. Tėvas ypač išgyveno dėl brolio Nikodemo ir pusbrolio Mečio bei jų šeimų ištrėmimo į Sibirą. Broliui Nikodemui, iškentėjus sunkiuosius darbo

lagerius, po daugelio metų pastangų į Lietuvą pavyko sugrįžti. Mečys Kviklys savo krašto ir šeimos jau nebepamatė. 1942 m. jis buvo sušaudytas Sverdlovsko kalėjime. Mano tėvo taip pat vos neišvežė, bet jis spėjo iš vežimo pasprukti.

Atsidūręs Vakarų tremtyje mano tėvas pasiryžo dirbti ir aukoti savo likusį gyvenimą Lietuvai. Vokietijoje, Illertissene, buvo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus įgaliotinis ir padėjo organizuoti lietuvių tremtinių bendruomenę. Memingeno ir Schwaebisch-Gmuendo lietuvių pabėgėlių stovyklų gimnazijose iki 1950 metų pabaigos dėstė geografiją ir visuomenės mokslus. Organizavo ir vadovavo jaunesniems skautams, rinko žinias apie išsisklaidžiusius akademikus skautus. Tuo tikslu pradėjo leisti „Mūsų vyties“ žurnalą. Šiuo laikotarpiu, 1946 m., lietuvių bendruomenės paprašytas jis parašė pirmą Lietuvai skirtą svarbų veikalą „Lietuvių kova su naciais“, o vėliau K. Pelėkio slapyvardžiu – ilgesnį, į anglų kalbą išverstą ir „Ventos“ leidyklos išleistą „Genocide: Lithuania’s Threefold Tragedy“. Tėvas šiomis knygomis norėjo Vakarų pasaulį ir sąjungininkų kariuomenes supažindinti su nacių ir sovietų nusikaltimais prieš lietuvius, žydus ir kitas Lietuvos tautas ir atremti sovietų skleidžiamą propagandą, kad lietuviai buvo vien žydšaudžiai. Į tas knygas sąjungininkai mažai kreipė dėmesio, nes sovietai buvo jų sąjungininkai. Beleidžiant knygą pabėgėlių stovyklose vyko kiti kraupūs įvykiai – tai anglų, amerikiečių ir rusų vykdyta rytų europiečių priverstinė repatriacija atgal į Sovietų sąjungos okupuotus kraštus, į pražūtį. Tėvui stovyklose teko draugauti su Ukrainos pabėgėliais. Grįžęs jis kalbėdavo apie dažnus jų suėmimus, priverstinį sodinimą į vežimus, išdavimą sovietams ir jo paties – tų įvykių liudytojo bejėgiškumą.

Tėvų įsikūrimas Amerikoje, kaip ir daugumai atvykėlių, nebuvo lengvas. Chicagoje 1951 metų sausio mėnesio šaltą vėjuotą žiemos dieną Kviklių šeimą traukinių stotyje pasitiko jau anksčiau į JAV atvykę akademikai skautai, jo „korporantai“ Vytautas Mikūnas ir Bronius Juodelis. Šeimą globojo lietuvių senosios išeivijos veikėjas, buvęs „Draugo“ dienraščio administratorius Pranas Gudas su žmona. Ilsėtis ilgai neteko, ir tėvų nustebimui jau kitą rytą ponai Gudai, patys neturėdami automobilio ir naudodami viešąjį susisiekimą, vežiojo juos po miestą, lydėjo į fabrikus ieškoti darbo. Anglų kalbos nemokant tėvo ekonomikos ir mamos lituanistikos diplomai Amerikoje vertės neturėjo. Jie gavo mažai apmokamus darbus – tėvas baldų fabrike, o mama – pūkinių pagalvių gamykloje. Ir ten, ir ten darbo sąlygos buvo blogos. Ypač sunku būdavo vasarą, kai užeidavo karščiai, didelė drėgmė ir temperatūra dažnai viršydavo 36 laipsnius pagal Celsijų. Oras būdavo užterštas – „suodinas“. Vėsinimo nei darbo vietose, nei namuose dar nebuvo. Mama pasakodavo, kad jos fabrike viršininkas darbininkams liepdavo stovėti tiesiai, o tiems, kurie užsimiršdavo – spirdavo.

▲ Kviklių šeima Chicagoje: (iš kairės) Rūta, Bronė Kviklienė, Danguolė, Bronius Kviklys, Ramunė. 1956 m.

Tėvui Vokietijoje teko susipažinti su darbo tempu fabrike, kai jis trumpai dirbo „žaislų“ gamykloje. Jis su šypsena pasakodavo, kad vokiečiai fabriko savininkas bandė jį įtikinti, kad jis gamina lėlėms vežimėlius, nors mano tėvui tie vežimai atrodė labiau panašūs į patrankas. Dirbant pirmajame – baldų fabrike tėvui atsitiko nelaimė – mašina nupjovė jo didžiojo piršto galiuką. Gerai, kad nesužeidė smailiaus, nes rašomąją mašinėlę dviem smailiais jis parašė visas savo knygas ir straipsnius.

Už metų mamai pasisėkė gauti geresnį darbą šv. Luko ligoninės laboratorijoje, histologijos tyrimų srityje, o tėvas dar daug metų vargo įvairiuose baldų fabrikuose, kurie viens po kito bankrutuodavo arba išsikeldavo į kitus, pigesnę darbo jėgą turinčius Amerikos miestus. Savo fabriko „karjerą“ jis užbaigė ypač jo nemėgstamoje metalo gamykloje, kurioje teko dirbti kroviku. „Draugo“ dienraščio vyriausiajam redaktoriui Leonardui Šimučiui išėjus į pensiją, 1968 m., jis buvo pakviestas redaktoriumi.

Darbas fabrike tėvui nebuvo gyvenimo esmė, tai buvo tik pragyvenimo šaltinis, bet savo darbą jis atlikdavo pareigingai. Vieną kartą jis man prasiitarė, kad iš tikrųjų gal ir gerai išėjo, kad jam buvo lemta tiek metų praleisti fabrikuose, nes ten dieną dirbdamas mintyse planuodavo, ką vakare grįžęs namo rašys. Jeigu būtų turėjęs dirbti protinį darbą arba visą laiką būtų dirbęs „Drauge“, „Mūsų Lietuvos“ tikriausiai niekuomet nebūtų parašęs.

Tikrasis jo darbas laukė grįžus vakare į namus. Kasdienės nesėkmės, nusivylimas, nuovargį jis palikdavo už durų. Bedarbystės laikotarpiai, nors finansiskai būdavo įtempti, jo rašymo nesustabdė, bet suteikė progą pasistūmėti į priekį prie knygos darbų. Iš vaikystės prisimenu jo darbo valandas ir ypatingą susikaupimą, discipliną, be kurios jis nebūtų tų veikalų parašęs. Jo diena buvo ilga, prasidedanti prieš saulei tekant. Niekuomet nevairavęs ir neturėjęs automobilio į darbą autobusu išvykdavo prieš 6 valandą ryto, o vakare grįždavo punktualiai – 5 valandą. Kadangi mano mama dirbo naktinėje pamainoje, o seserys buvo išvykusios studijuoti, mums vaikystėje su tėvu vakarais tekdavo bendrauti dviese. Pasišildydavome vakarienę ir kad aš neuždelsčiau prie kokios nors sriubos, jis paskelbdavo konkursą – kas greičiau baigs valgyti. Šie konkursai buvo vedami kelis mėnesius, kol sužinojusi mama paaiškino jam, kad skubėti valgyti nesveika. Baigęs vakarieniauti, jau 6 val., jis sėsdavo prie mašinėlės ir kiekvieną vakarą rašydavo bent dvi valandas. Jeigu iš jo gyvenamos Campbell gatvės aplinkinių namų sklido muzikos ar televizijos garsai, tai iš Kviklių namo įprastinis garsas buvo rašomosios mašinėlės tauškėjimas. Rašydamas tėvas taip susikaupdavo, kad dažnai net nepastebėdavo, jeigu po jo darbo stalu apsigyvendavo mano lėlės. Baigus rašyti prasidėdavo telefono skambučiai, dažniausiai knygos reikalais. Žinoma, jis dar klausydavosi Chicagoje transliuojamos lietuviškos valandinės radijo laidos – „Margučio“. Gulti eidavo apie 9,30 val., gan punktualiai. Šeštadieniais, vos rytui auštant, jis vėl kelias valandas rašydavo, pertraukdamas tik kokiems nors ūkiniams darbams atlikti. Sekmadieniais – vėl prie rašymo, bet rasdavo laiko su šeima pabendrauti, nueiti į bažnyčią, dalyvauti kokiame nors lietuviškame renginyje ar pasisvečiuoti.

Tokia tvarka tęsėsi visą jo gyvenimą. Dėl pinigų stokos atostogauti į kurortus nevažiuodavo, nors vienais metais su mama nuvyko traukiniu į Californiją aplankyti sesers Rūtos ir jos šeimos. Šiaip atstogas praleisdavo tvarkydamasis aplink namus ir retkarčiais dalyvaudamas Akademikų skautų studijų savaitėse. Vėliau, išėjęs į pensiją ir atsiradus daugiau laiko, jam teko plačiau po Ameriką pakeliauti su savo rengiamomis parodomis ir paskaitomis. Buvo sugrįžęs taip pat ir į Vokietiją aplankyti po karo gyventų vietovių ir senų draugų. Į Lietuvą niekuomet nebegrįžo.

Rengiant „Mūsų Lietuvą“ mano tėvui teko ne tik rinkti medžiagą, rašyti, bet taip pat padėti leidėjui Juozui Kapočiui knygas reklamuoti, rinkti aukas ir platinti. Jeigu šiandien pasaulyje yra studijuojama projektų valdymo metodologija, tai mano tėvas ją įveikė prieš penkiasdešimt metų. Į knygų ruošą jis įtraukė daugiau kaip 200 bendradarbių – tai įvairiuose kraštuose gyvenę skirtingo amžiaus, profesijų ir pažiūrų lietuviai. Bendradarbių įvairumas tikrai atspindėjo

„Mūsų Lietuvą“. Į talką jam atėjo: buvę Lietuvos ūkininkai, miškininkai, darbininkai, mokytojai, gydytojai, kunigai, karininkai, generolai, ministrai, mokslininkai – visi, kas turėjo informacijos apie savo gimtinę. Bendravimas vyko laiškais, telefonu ir asmeniniais susitikimais. Tėvui nerūpėjo žmogaus profesija ar turtas. Kiekvienas sutiktas žmogus buvo gerbiamas, o ypač mielas, jeigu jam irgi rūpėjo Lietuva ir jis norėjo kaip nors prie jo knygų prisidėti. Buvo surinkta sakininės istorijos medžiaga. Tėvas turėjo ne tik suredaguoti, bet dar ir sutikrinti su kitais šaltiniais. Visą tą darbą jis atliko beveik vienas, be samdytų padėjėjų ir medžiagą pristatydavo, anot Kapočiaus, pažymėtiniu punktualumu. Tėvas taip pat labai gerai suprato knygų reklamos reikšmę, atskleisdamas savo publicisto įgūdžius. Atmenu jo ilgesnius telefoninius pasitarimus su leidėju dėl reklamos ir būtinumo „loti“. Tuo atžvilgiu leidėjui mažai ką reikėjo daryti, nes užkulisiuose daug ką atlikdavo tėvas. Norėdamas sudominti būsimuosius skaitytojus jis lietuviškoms radijo programoms teikdavo pasikalbėjimus, paruošdavo spaudai žinučių apie rašomas knygas, įdėdavo nuotraukų ir vietovių aprašymų ištraukas. Būtinai minėdavo bendradarbių įnašą. Darbas su rankraščiais, susirašinėjimais vyko apie dvylika metų. Aukotojų sąrašai dabar yra saugomi Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centre.

Norėdamas turėti kuo daugiau šaltinių „Mūsų Lietuvai“ tėvas kaupė lituanistinę biblioteką. Pradžioj ji tilpo į namo prieangyje stovinčias dvi lentynas, laikui bėgant jos užėmė visus namo kampus, taip pat ir rūšį. Galų gale jo biblioteka išaugo iki daugiau kaip 8000 vienetų. Jis rinko visas knygas apie Lietuvos istoriją, kraštotyūrą ir literatūrą, daugiausia rašytas lietuvių kalba, išleistas užsienyje arba Lietuvoje.

Penkiasdešimtajame–šešiasdešimtajame dešimtmetyje, kai jam labiausiai prireikė knygų, gauti jų iš Lietuvos buvo itin sudėtinga. Jų jis gaudavo įvairiais keliais – per Lietuvos mokslininkus, gimines ir draugus. Kartais nusipirkdavo iš vietinio lietuvių komunistų laikraščio „Vilnius“ redakcijos, kur jas parduodavo. Po 1970 m. knygų iš Lietuvos gavimas žymiai palengvėjo, kai Chicagos priemiestyje, Cicero miestelyje, Jonas Dainauskas ir Juozas Kreivėnas Kreivėno garaže įsteigė sovietmečiu leistų lietuviškų knygų knygynėlį. Laikui einant mano tėvas įgijo bibliofilo reputaciją, ir žmonės dažnai jam knygas dovanodavo arba pranešdavo apie kokį nors į šiuokšlyną metamų knygų palikimą. Retų, įdomių lietuviškų spaudinių taip pat „išgelbėjo“ iš likviduojamų Penssylvanijos universiteto, JAV Marijonų vienuolijos lituanistinių bibliotekų ir kitų institucijų. Tėvas rinko knygas ne kaupimui, jos buvo reikalingos jo darbams. Be to, jis nenorėjo, kad šis tautos turtas žūtų. Tvarkydama jo biblioteką ir ruošdama siuntą į Vytauto Didžiojo uni-

versiteto Išeivijos studijų centrą tėvo knygose mačiau pabraukimų ir jo paliktų lipinukų. Taigi su savo bibliotekos turiniu jis buvo labai gerai susipažinęs.

„Draugo“ redakcijoje tėvas greitai apsiprato ir džiaugėsi, kad pagaliau turi galimybę atsiduoti darbui, kuriam jis visą gyvenimą ruošėsi. Iš redaktorių jis išsiskyrė informuotumu apie įvykius Lietuvoje. Rašydamas keletą vedamųjų per savaitę jis dažnai kalbėjo čia, Amerikoje, mažai žinomomis temomis, pvz., apie melioracijos žalą gamtai, tautinių mažumų problemas, sovietų kolonizacijos poveikį ir t.t. Kad galėtų geriau tai daryti, iš savo kuklios algos jis prenumeruodavo beveik visą pagrindinę sovietinės Lietuvos spaudą ir mokslinius žurnalus, kurie buvo leidžiami užsieniečiams. Taip pat dažnai jam pirmam į rankas patekdavo Lietuvos bažnyčių kronikos ir disidentų spauda, kuri kartais per naktį slapta atsisirdavo jo namų pašto dėžutėje.

Spaudos gausa iš sovietinės Lietuvos taip pat sudomino ir JAV saugumą, FBI, kurio atstovai porą kartų buvo apsilankę, teiraudamiesi, kodėl jam reikia tiek sovietinės spaudos.

Niekuomet neturėjęs laiko gerai išmokti anglų kalbos jis laisviau valdė gimnazijoje pramoktą vokiečių kalbą, tad, norėdamas išsamiau analizuoti pasaulinius įvykius ir politiką, jis daugiausia skaitė vokiečių „Der Spiegel“, „Die Welt“ ir kartais šveicarų laikraščius.

Viena iš dažnai jo gvildenamų temų buvo išeivijos ryšiai su Lietuva. Matydamas, kad sovietų okupacija daro didelę žalą ir kad gresia pavojus lietuviams Lietuvoje ir išeivijoje nutautėti, tam procesui pristabdyti jis siūlė išeitį – būtiną bendravimą tarp Lietuvoje gyvenančių ir išeivių. Apsilankymo Lietuvoje jis nelaiškė okupantų palaikymu ar pripažinimu, o tik kaip bendravimą su kalėjime uždarytais artimaisiais. Anot jo, ryšiai būtų visapusiškai naudingi – lietuviai Lietuvoje nesijaustų izoliuoti, jiems būtų proga sužinoti, kas dedasi pasaulyje, o išeiviams ir jų vaikams būtų galimybė Lietuvą sukonkretinti ir geriau susipažinti su kraštu ir žmonėmis.

Tėvas nevengė ryšių su Lietuva, žmonių neteisė ir su malonumu priimdavo į savo namus besilankančius iš Lietuvos mokslininkus, kultūros veikėjus ir kitus svečius.

Šiandien Lietuvos spaudoje apie išeivius yra gan mažai rašoma, jų didesni kultūros renginiai, tokie kaip, pavyzdžiui, šokių ir dainų šventės, vos paminiamos. Daugiau kaip prieš keturiasdešimt metų tėvas įžvalgiai pastebėjo, kad viena iš didžiausių grėsmių išeiviams – tai jų veiklos ignoravimas Lietuvoje ir jos spaudoje. Šį reikalą jis ne kartą išsakė iš okupuotos Lietuvos besilankantiems įtakingiesiems žmonėms.

Tėvas pasakojo, kad kai jis dar nedirbo „Drauge“, Montrealyje 1967 m. vykusioje pasaulinėje parodoje jis turėjo progos susipažinti ir pasikalbėti su jo būsimu priešininku, „Tiesos“ laikraščio redaktorium Albertu Laurinčiuku. Anot tėvo, jis A. Laurinčiukui pasakęs, kad apie išeivius spaudoje gali visaip rašyti – gerai ar blogai, reikalui esant tegul juodina juos, bet svarbiausia, kad rašytų ir nenustotų rašyti. Sprendžiant iš „Tiesos“ dėmesio išeiviams A. Laurinčiukas jo mintį gal ir priėmė.

Pasiekęs pensijos amžiaus tėvas, 1980 m., formaliai atsistatydino iš „Draugo“ redakcijos, tačiau į pensiją nėjo. Numatydamas, kad okupacijos sąlygomis Lietuvos bažnyčios ir jų unikalus kultūrinis palikimas gali netrukus išnykti, jis nusprendė aprašyti ir užfiksuoti visas Lietuvos bažnyčias. Kadangi Lietuvoje dauguma bažnyčių buvo katalikiškos, tai nuo jų ir pradėjo, tačiau tėvas nebuvo abejingas ir kitiems tikėjimams. Ir jeigu būtų ilgiau gyvenęs, gal būtų aprašęs ir kitų religijų maldos namus. Pavyzdžiui, su lietuvių liuteronų „Tėviškės“ parapijos pastorium a.a. kun. Ansu Trakiu jis jau buvo pradėjęs tartis apie protestantų bažnyčių aprašymus, bet, kun. Trakiui anksti mirus, šis projektas nebuvo pradėtas.

Tėvas nebuvo ypač pamaldus, bet kas sekmadienį eidavo Mišių į netoli jo namų Chicagoje esančią Lietuvių jėzuitų koplyčią ir mums aiškino, kad prašo Dievo sveikatos baigti rašyti apie Jo bažnyčias.

Bažnyčių knygas leisti apsiėmė Algimanto Kezio įsteigta Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, kuri buvo optimistiškai nusiteikusi ir nebijojo finansinės rizikos, nepabūgo dirbti su daug iliustracijų turinčiais leidiniais. Pati leidykla veikė saviveikliškai, turėjo beveik tuščią išdą ir vieną apmokamą darbuotoją. Septynių tomų medžiagos surinkimą, rašymą, lėšų suradimą, platinimą ir korespondenciją be atlygio atliko mano tėvas. Spausdinimui paruošė ir visą techninę darbą padarė dailininkas ir techninis redaktorius Petras Aleksa. Kiekvienos knygos įvade tėvas išvardijo savo bendradarbius ir mecenatus ir jiems padėkojo, perspėdamas skaitytojus, kad čia nėra vien jo darbo vaisius. Kadangi Lietuvoje jau buvo kitokia politinė atmosfera negu tais laikais, kai jis rašė „Mūsų Lietuvą“, daug informacijos apie bažnyčias jis slapta gaudavo iš Lietuvoje esančių kunigų ir tikinčiųjų. Prie talkininkų prisidėjo ir netikėtų žmonių, pvz., tuomet sovietinėje spaudoje dirbęs žymus fotografas, prieš porą metų Vilniuje nužudytas Viktoras Kapočius. Tėvo prašytas jis, daug metų rizikuodamas savo pragyvenimo šaltiniu, apvažinėjo visus Lietuvos užkampius ir slapta nufotografavo bažnyčias, jų interjerus ir detales. Anot P. Aleksos, V. Kapočius knygoms parūpino daugiau negu 70 nuoš. iliustracijų. Už atliktą darbą Kapočius atlyginimo neėmė

▲ Paskutinė nuotrauka kartu (iš kairės): Danguolė Kviklytė, Ramunė Kviklytė Lukienė (jau mirusi), Bronė Kviklienė, Bronius Kviklys, Rūta Kviklytė Kulikauskienė. 1989 m.

ir apie šį įnašą spaudoje jis pats viešai, atrodo, niekuomet neprasitarė. Prieš tėvo mirtį V. Kapočius lankėsi Chicagoje ir tėvas turėjo progos jam padėkoti.

Šiandien, peržiūrint visus tėvo atliktus darbus, atmintyje man ryškiausiai lieka jo duosnumas ir jautrumas kitų nelaimėi. Jis nemėgo žmonių šykštumo. Vieną dieną betvarkydama jo raštus radau segtuvą su tvarkingai sudėtom tėvų pajamų mokesčių ataskaitom nuo pat atvykimo į JAV. Pervertusi pagalvojau, kad nors tėvas formaliai niekuomet savo ekonomikos mokslų nenaudojo, bet tos žinios, atrodo, jam pravertė tvarkant labai kuklias savo pajamas, iš kurių tėvai sugebėjo išlaikyti šeimą, išleisti tris dukras į mokslus ir dar kitus pašelpti. Vos jam atsidūrus Amerikoje ir dar neįsikūrus jis jau gavo užsienio draugų laiškų su padėkomis už sutelktą šalpą. Padėjo jis giminėms Lietuvoje, žuvusio draugo sergančiai našlei, užmirštam Lietuvos ambasadoriui ir kitiems. Jeigu pats reikalingų lėšų neturėjo, tai surasdavo kitus, kurie galėdavo padėti. Žmonėms nereikėjo jo prašyti pagalbos, jis pats nujausdavo, kad reikia padėti. Man, jo dukrai, tai yra gražiausias jo prisiminimas.